

Materiały faktograficzne

Łukasz Jakubowski

Raport z analizy potencjału turystyczno-kulturowego powiatu radziejowskiego (wrzesień 2012)

1. Dane dotyczące przebiegu badania

Obszar badania: powiat radziejowski

Lokalizacja: województwo wielkopolskie

Zasięg: mikroregion

Metodologia: metoda oceny potencjału turystyczno-kulturowego mikroregionów zawarta w: Mikos von Rohrscheidt A., 2008, Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy (Wyd.1) Wyd. GWSHM Milenium.

Kwerenda źródłowa literatury i materiałów wrzesień 2012

Zapytania waloryzacyjne w obiektach i wizje lokalne: wrzesień 2012

Badania terenowe: wrzesień 2012

Przeprowadzający badania terenowe: Łukasz Jakubowski

Data wypełniania formularza: 21-25 września 2012

2. Ankieta waloryzacyjna powiatu

Kategoria I: Potencjalne cele turystyki kulturowej

I.A.: Zabytki:

I.A. a) Obiekty sakralne:

Mniejszy lub częściowo zachowany historyczny zespół sakralny (pierwsze dwa) (3)

Klasztor i Kościół o. o. Franciszkanów w Radziejowie (3)

Inny obiekt sakralny o znacznych walorach architektonicznych

Kościół Parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Radziejowie (4)

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Krzywosądzu (4)

Kościół pw. św. Wojciecha i Barbary w Broniewie (4)

Kościół Parafialny w Witowie (0)

I.A. b) Zamki i pałace:

Zamek lub pałac historyczny ZD

Pałac w Świeszcu (3)

Zamek lub pałac stylizowany D

Dwór w Jarantowicach (2)

Dwór Modlińskich w Krzywosądzu , nie ma cech zamku (2)

Dworek w Płowcach (0)

I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne

Historyczny zespół urbanistyczny z rynkiem, zachowany we fragmentach

Rynek w Radziejowie (3)

Rynek w Piotrkowie Kujawskim (3)

Budynek o znacznych walorach architektonicznych ZD (pierwsze trzy)

Ratusz w Radziejowie (4)

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu regionalnym

Wiatrak typu kozłak z XVIII wieku – Radziejów (3)

I.A. d) Obiekty militarne:

Zachowana w niewielkiej części, linia umocnień (2)

Schrony niemieckie linii b-1 w okolicach Radziejowa i Świesza (2)

I.A. e) Dodatkowe punkty za wszystkie obiekty powyżej wpisanych klas:

Własny materiał informacyjny w obiekcie (publikacje monograficzne, albumy) (pierwsze trzy)

Kościół Parafialny w Piotrkowie Kujawskim (1)

Klasztor i Kościół o. o. Franciszkanów w (1)

Dobry stan konserwacji obiektów (1).

I.B.: Miejsca historyczne lub znaczące**I.B. a) Budowle historyczne i monumenty**

Monumenty (pomniki) o znaczeniu krajowym (do trzech)

Pomnik upamiętniający bitwę pod Płowcami - Płowce (6)

Pomniki lub obiekty małej architektury o znaczeniu lokalnym (do trzech****) (1)

Pomnik ofiar II wojny światowej – Radziejów (1)

Pomnik Tadeusza Kościuszki – Radziejów (1)

Pomnik upamiętniający Powstanie Styczniowe - Dobrze (0)

Miejsca związane z biografią osób o regionalnym znaczeniu

Pilichów-Radziejów-Osięciny Franciszek Beciński – ludowy poeta (1)

Nagrobek Heleny Modlińskiej, wnuczki Adama Mickiewicza – Krzywosądza (1)

I.B. b) Cmentarze historyczne

Inny cmentarz zabytkowy z ciekawymi obiektami sztuki sepulkralnej ZD

Cmentarz rzymsko-katolicki z XIX wieku z kaplicą i murowanym ogrodzeniem oraz bramą – Witowo (1)

Cmentarz poewangelicki – Topólka (1)

I.B. c) Budowle współczesne i znacznych walorach architektonicznych

Brak

I.C. Pojedyncze dzieła sztuki o większym znaczeniu:

brak

I.D. Muzea i wystawy (w tym skanseny, galerie, muzea techniki)

Muzea o znaczeniu lokalnym:

Świesz Muzeum w dworku (prywatne) – (2)

Izba regionalna Towarzystwa Miłośników Kujaw - Radziejów (2)

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu regionalnym

Wystawa kolekcjonerów sztuki dawnej – Świesz (2)

Lokalne izby pamięci, ogólnodostępne wystawy pamiątek

Izba pamięci Franciszka Becińskiego – biblioteka w Radziejowie (1)

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie (do trzech placówek)

Muzeum domowe – Świesz (1)

Własny materiał informacyjny wydany nie dawniej niż 5 lat

Muzeum domowe– Świesz (1)

Stałe godziny otwarcia (muzea regionalne i lokalne)

Izba Pamięci Franciszka Becińskiego – biblioteka Radziejów (1)

Pojedyncze eksponaty o znaczeniu krajowym

Brak

I.E. Eventy kulturowe:

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu krajowym

Inscenizacja bitwy pod Płowcami (6)

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu regionalnym

Ogólnopolski Festiwal Piosenki Francuskiej (4)

Inscenizacja sejmików Radziejowskich (4)

Dni Radziejowa- event lokalny -(0)

I.F. Funkcjonujące zakłady przemysłowe z ofertą turystyczną:

Brak

I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

Park Krajobrazowy na terenie regionu

Nadgoplański Park Tysiąclecia (2)

I.H. Szlaki Kulturowe:

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne szlaki o znaczeniu krajowym

Szlak Piastowski (6)

Przebiegające przez region materialne szlaki turystyczne o znaczeniu regionalnym

Szlak Władysława Łokietka (3)

Szlak Powstania Styczniowego (3)

RAZEM w kategorii I: 90**Kategoria II: Elementy obsługi turystycznej:****II.A. Informacja turystyczna:**

Brak

II.B. Infrastruktura turystyczna:

Hotele 5,4,3,2,1-gwiazdkowe, hostele, schroniska, kwatery zorganizowane

Hotelik Meritum – Radziejów (2)

Kompleks hotelowo-rekreacyjny Zakład aktywności Zawodowej – Radziejów (2)

Hotel Arkadia – Radziejów (2)

Dom nad Gopłem (pensjonat) – Połajewo (2)

Leśniczówka (gospodarstwo agroturystyczne) – Piotrków Kujawski (2)

Restauracja z autentyczną krajową kuchnią tradycyjną

Brak

Inne restauracje

Restauracja „Pod kasztanem” – Dobrze (1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 22

Restauracja „Arkadia” – Radziejów (1)

Bistra, bary

Kawiarnia Anastazja – Radziejów (1)

Możliwość wynajęcia na miejscu autokaru, minibusa, samochodu

Naftex – Radziejów (2)

II.C. Infrastruktura komunikacyjna:

Duży dworzec kolejowy na miejscu

Brak

Dworzec autobusowy na miejscu

Radziejów PKS (2)

Droga ekspresowa lub droga główna krajowa w odległości mniej niż 10 km

Droga krajowa nr 62 (2)

Całodobowa oferta TAXI na miejscu
Taksówka osobowa - Radziejów (1)

II.D. Promocja turystyczna:

Brak

Kategoria III: Pozostała oferta czasu wolnego:

III.A. Instytucje Kultury:

Kino stałe

Kino Łokietek – Radziejów (2)

III.B. Atrakcje krajobrazowe:

Jeziora (zdatne do kąpieli) ze szlakami pieszymi

Jezioro Gopło (2)

Pomniki przyrody

Głaz narzutowy – Altana (1)

Dąb Szypułkowy – Skibin (1)

III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna:

Baseny kryte ogólnodostępne

Kryta pływania w Radziejowie (2)

Plaże jeziorne

Jarosławiec (2)

Stała oferta kursów językowych ogólnodostępnych

Centrum edukacyjne „Oświata” (2)

Stałe centra sportowe z ofertą ogólnodostępną

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji im. J. Górczyńskiego (2)

Stadiony sportowe

Stadion „Orlik 2012” (1)

Kategoria IV: Inne czynniki wspierające turystykę kulturową:

IV.A. Instytucje w regionie:

Brak

IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej w regionie:

Brak

IV.C. Oferta turystyki biznesowej w regionie:

Hotel „Arkadia” – Radziejów (3)

IV.D. Oferta shoppingu w regionie:

Brak

IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów

Istnienie zagranicznych związków partnerskich regionu lub jego miejscowości

Wahrenholz (Niemcy) (1)

SUMA PUNKTÓW:

Za kategorię I: 90 pkt

Za kategorię II: 20 pkt

Za kategorię III: 15 pkt

Za kategorię IV: 4 pkt

Suma punktów: 173 pkt

3. Interpretacja wyników analizy potencjału

W przedstawionej poniżej tabeli zestawiono szczegółową punktację ustaloną dla poszczególnych kategorii przeprowadzonego badania. W opisowej interpretacji wyników zaprezentowano i oceniono działania podejmowane w zakresie organizacji turystyki w mikroregionie.

Kategoria	Podkategoria	Uzyskane punkty	Maks. ilość punktów
I. Potencjalne cele turystyki kulturowej	I.A Zabytki, w tym:	52	475
	I.A. a. zabytki sakralne	24	122
	I. A. b. zamki i pałace	10	108
	I.A. c. inne zab. archit. i techniki	13	140
	I.A. d. obiekty militarne	2	18
	I. A. e. dodatkowe punkty	3	85
	I.B. Miejsca historyczne/znaczące	16	240
	I.B. a. Budowle hist. i monumenty	14	102
	I.B. b. Cmentarze historyczne	2	56
	I.B. c. Budowle współczesne	0	10
	I.C. Dzieła sztuki (pojedyncze)	3	72
	I.D. Muzea i Wystawy	13	115+90
	I.E. Eventy kulturowe	30	150
	I.F. Zakł. przemysłowe z of.tur.	0	16
	I.G. Kul. znacz.of. przyrodnicza	2	53
	I.H. Szlaki kulturowe	18	106
RAZEM za kategorię I	90	1245	
II. Elementy obsługi turystycznej	II.A. Informacja turystyczna	0	17
	II.B. Infrastruktura turystyczna	15	51
	II.C. Infrastr. komunikacyjna	5	32
	II.D. Promocja turystyczna	0	14
	Razem za kategorię II	20	114
III. Pozostała oferta czasu wolnego	III.A Instytucje kultury	2	12
	III.B. Atrakcje krajobrazowe	4	14
	III.C. Oferta sport., eduk., rekr.,	9	13
	Razem za kategorię III.	15	37
IV. Inne czynniki wspierające turystykę kulturową	IV.A. Instytucje w regionie	0	15
	IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej	0	16
	IV.C. Oferta turystyki biznesowej	3	11
	IV.D. Oferta shoppingu	0	11
	IV.E. Zagraniczne partnerstwa	1	4
	Razem za kategorię IV	4	57
SUMA	WSZYSTKIE KATEGORIE	173	1453

Wnioski: ocena potencjału turystyczno-kulturowego powiatu radziejowskiego

Mikroregion posiada mały poziom potencjału turystyczno-kulturowego (w I kategorii uzyskał 90 punktów). Głównymi walorami są zabytki o charakterze sakralnym szczególnie zlokalizowane w samym Radziejowie, pochodzące z XIV wieku i związane z osobą króla Władysława Łokietka. Sam powiat kojarzy się turystom kulturowym głównie przez pryzmat bitwy polsko-krzyżackiej pod Płowcami z roku w 1331. Oprócz pomnika upamiętniającego bitwę corocznie odbywa się w Płowcach inscenizacja tej bitwy, na którą ściągają liczni turyści z kilku regionów kraju. Inne atrakcje turystyczno-kulturowe badanego obszaru są zdecydowanie mniej znane oraz słabiej promowane. Wśród nich należy wymienić drewniany kościół w Topólce, neogotycki kościół parafialny w Piotrkowie Kujawskim oraz szereg dawnych rezydencji szlacheckich na czele z okazałymi dworem w Jarantowicach oraz pałacem w Świeszu. Zabytki te nie reprezentują jednak szczególnie wyrafinowanych form architektonicznych, a stosunkowo niewielkie zróżnicowanie atrakcji turystycznych wynika w dużej mierze z czysto rolniczego charakteru ziemi radziejowskiej.

Skromny wynik, jaki udało się uzyskać powiatowi radziejowskiemu w pierwszej kategorii jest adekwatny do słabych ocen w pozostałych kategoriach waloryzacji, w szczególności w kategorii drugiej opisującej poziom obsługi turystycznej. Poziom przygotowania do obsługi turystów jest w mikroregionie wysoce niezadowolający. Symptomatycznym zjawiskiem jest fakt, iż w całym powiecie brakuje choćby jednego kategoryzowanego hotelu. Dość dobrze jest z kolei rozwinięta baza noclegowa w opierająca się na gospodarstwach agroturystycznych oraz pensjonatach. Są to najczęściej miejsca noclegowe nie w pobliżu atrakcji turystyczno-kulturowych, ale w miejscowościach typowo wczasowych, położonych nad jednym z licznych w tych okolicach jezior. Poza rekreacją miejsca te nie mają wiele do zaoferowania turyście kulturowemu.

Komunikacja powiatu z resztą kraju jest rozwinięta aktualnie na niewysokim poziomie. Przez Radziejów biegnie wprawdzie droga krajowa nr 62 łącząca Poznań z Włocławkiem, jednak dla uzyskania dostępu do innych dróg krajowych na osi północ-południe należy dotrzeć do Inowrocławia (ok. 30 km, DK 15, 25) lub do Włocławka (40 km, DK 1 łącząca Gdańsk z Łodzią). Sytuację powinno poprawić otwarcie autostrady A-1 ze zjazdem w pobliżu Włocławka, które ułatwi dotarcie turystów w pierwszej kolejności do Włocławka, a potem wzdłuż Szlaku Piastowskiego do Brześcia Kujawskiego i Radziejowa. Z kolei najbliższe stacje kolejowe na ważnych magistralach to Mogilno, Inowrocław lub Włocławek, w każdym przypadku leżące ponad 30 kilometrów od Radziejowa. W każdym przypadku korzystający z tego środka transportu turyści znajdą w pobliżu wymienionych miejscowości i w nich samych inne atrakcje, zanim zdecydują się na podróż do Radziejowa. Odległość do najbliższego portu lotniczego w Bydgoszczy wynosi 76 kilometrów, co osłabia szanse na znalezienie się na liście celów zwiedzających to miasto oraz Toruń, docierających tam np. dzięki ofercie tanich lotów. W tym kontekście wydaje się, że jedyną szansą dla powiatu jest integracja w Szlak Piastowski – przez znalezienie się od roku 2011 na jego głównej trasie istnieje szansa na pozyskanie turystów korzystających z jego oferty tematycznej.

Przeprowadzone badania pozwoliły ustalić niski poziom promocji. Ani powiat, ani składające się na niego gminy nie uczestniczą w żadnych znaczących targach turystycznych o znaczeniu choćby ponadregionalnym. Nie podejmuje się także kampanii reklamowych, ograniczając się jedynie do wydawania okazjonalnych ulotek. Zdając sobie sprawę z niskiego własnego potencjału turystyczno-kulturowego, odpowiedzialni za mikroregion skromne środki inwestycyjne kierują w inne dziedziny. Powiat nie jest aktualnie gotowy na przyjęcie turystów zgodnie z przyjmowanymi powszechnie standardami i – o ile nie nastąpi seria inwestycji w infrastrukturę (hotel na miejscu) - także modernizacja Szlaku Piastowskiego nie przyniesie w tym obszarze znaczącej poprawy, ponieważ korzystający z niego turyści ograniczą się do kilkunasto - lub (po uzupełnieniu oferty obiektu) być może

kilkudziesięciminutowej wizyty w Płowcach. W tej ostatniej kwestii – istniejąca możliwość zamówienia pokazu walk odtwórców (zrzeszonych w miejscowym bractwie rycerskim) dla zorganizowanej grupy turystów oraz pokazów średniowiecznego rzemiosła i zwyczajów to wprawdzie nadal niewiele, jednakże mogą one być zwiastunami zmian na lepsze w odniesieniu do tematyzowanej oferty „piastowskiej”.

W powiecie brak punktu informacji turystycznej, co w powiązaniu z brakiem przewodników terenowych wyraźnie odślania mankamenty infrastruktury turystycznej mikroregionu. Wszystkie wymienione mankamenty sprawiają, że w na dziś niemalże niemożliwym jest zatrzymanie turysty na dłużej niż parę godzin. Konglomerat tego typu czynników powoduje ostatecznie to, że potencjalny turysta pojedzie dalej nocując w Inowrocławiu, Włocławku, Gnieźnie lub Trzemesznie zostawiając pieniądze głównie w tych miastach.

Pierwsze działania, jakie warto zalecić władzom samorządowym w kwestii poprawy sytuacji w sektorze turystycznym powiatu radziejowskiego to przede wszystkim skoordynowana z reorganizacją Szlaku Piastowskiego, przemyślana i spójna strategia ukierunkowana na przyciągnięcie inwestycji infrastrukturalnych do Płowiec i samego Radziejowa, powiązana z własnym obiektem szlaku kampania promocyjna, niezwłoczne stworzenie centrum informacji turystycznej wraz z kompleksową ofertą przewodnicką oraz stworzenie oferty regularnych (np., sobotnich) wieczornych atrakcji dla turystów w trakcie sezonu.

4. Powiat radziejowski jako destynacja turystyki kulturowej

Zestawienie walorów antropogenicznych ziemi radziejowskiej pozwala na wskazanie kilku typów aktywności turystyczno-kulturowej posiadających największy potencjał. Zostały one opisane poniżej wraz ze wskazaniem ich głównych punktów docelowych ewentualnych wypraw.

Turystyka biograficzna

Turyści kulturowi powinni zainteresować się wątkiem historii regionu związanym z osobą króla Władysława Łokietka - poprzez świadectwa i podania dotyczące jego historycznych pobytów oraz świadectwa materialne w postaci ufundowanych przez niego kościoła parafialnego, a także klasztoru i kościoła franciszkanów. Rolę punktu centralnego dla tak prowadzonej narracji mogłoby pełnić pole bitwy pod Płowcami. Niestety brakuje nowoczesnej placówki muzealnej (być może zlokalizowanej właśnie w sąsiedztwie tego miejsca) prezentującej te zagadnienia i łączącej je z historią ziemi radziejowskiej i całych Kujaw w burzliwym XIV wieku, naznaczonym licznymi starciami z państwem Zakonu Krzyżackiego. Taka lokalna trasa mogłaby funkcjonować w ramach zreorganizowanego Szlaku Piastowskiego. Ponadto turysta kulturowy mógłby wybrać się w podróż po ziemi radziejowskiej w poszukiwaniu pozostałości po polskim ziemiaństwie w postaci licznych dworców, jak choćby te w Płowcach, Świeszcu (z własnym muzeum) czy w Jarantowicach.

Turystyka żywej historii

Oprócz oczywiście w tym przypadku atrakcji, jaką jest coroczna, organizowana z dużym rozmachem inscenizacja bitwy pod Płowcami, wielbiciele odtwórstwa historycznego mogą w trakcie sezonu letniego uczestniczyć nietypowym wydarzeniu, jakim są staropolskie sejmiki, inscenizowane w miejscu niegdysiejszych obrad - w radziejowskiej farze.

Turystyka militarna

Bitwa pod Płowcami nie musi być, jak się okazuje jedynym elementem mogącym przyciągnąć turystę kulturowego zorientowanego na tematykę militarną. Przez tereny powiatu radziejowskiego przebiegają bowiem Szlak Powstania Styczniowego, a także Szlak I Armii

Wojska Polskiego, co przy niewielkich inwestycjach w oznaczenie i turystyczną obsługę mogłoby pobudzić zainteresowanie i ruch turystów zorientowanych na dzieje polskiego oręża w minionych wiekach. Ponadto miłośnicy XX wiecznych fortyfikacji mogą oglądać pojedyncze elementy linii umocnień, mające podczas II wojny światowej chronić podejścia do Włocławka, a zachowane do dziś w okolicach m. in. Świesza.

Turystyka etniczna

Ciekawym wątkiem w dziejach samego Radziejowa są losy licznej i istotnej dla niego grupy ludności żydowskiej, stanowiącej przed ostatnią wojną niemal 20% ogólnej liczby mieszkańców miasta. Jest to wątek o tyle ciekawy, iż bardzo wielu przedstawicieli radziejowskiego kahału żywo angażowało się w lokalne procesy społeczne i polityczne, nierzadko w poważnym stopniu współtworząc rzeczywistość Radziejowa. Z pewnością nie należy liczyć na przyjazdy dawnych mieszkańców żydowskiego pochodzenia, których ocalała zaledwie garstka, rozproszona po kilku krajach świata. Jednak pewną szansą może być w tym przypadku taka oferta turystyki etnicznej, która w formie szlaku poprowadziłaby osoby pochodzenia żydowskiego przez liczne miasteczka Kujaw wschodnich i Wielkopolski, ukazując im różnice w pozycji, głównych sposobów utrzymania, aktywności społecznej i stosunku do asymilacji polskich Żydów w dawnych zaborach pruskim i rosyjskim. W ramach takiego szlaku w Radziejowie możliwe byłoby nie tylko zwiedzenie pozostałości synagogi i cmentarza, a może i tematycznej wystawy,^b ale także przeglądanie miejscowych zbiorów archiwalnych i bibliotecznych.

Turystyka religijna i pielgrzymkowa

Liczne kościoły rozsiane po całym niemal obszarze powiatu radziejowskiego mają dużą szansę przyciągnąć licznych turystów religijnych. Oprócz ciekawej architektury gotyckich kościołów o XIV wiecznym rodowodzie czy tych nieco późniejszych wiejskich i drewnianych pozostaje jeszcze kilkadziesiąt przydrożnych często dość wymyślnych w kształtach i wyposażeniu - kapliczek autorstwa ludowych mistrzów otoczonych przez miejscową ludność prawdziwą czcią. Lokalna trasa rowerowa z elementami dydaktycznymi, łącząca główne zabytki sakralne z niektórymi z tych obiektów mogłaby zyskać zwolenników form łączących zwiedzanie o charakterze kulturowym z aktywną turystyką.